

ін.]: Матеріа-Чи III Всеукр. фармацевт. конф. «АПТЕКА-2008 Осін» - МОЗ України. - 2008. - С.10.

2. Москаленко В.Ф. Участь у розбудові вищої медичної освіти України / В.Ф. Москаленко: матеріали VIII міжнар. виставки Навчальних закладів «Сучасна освіта в Україні». - 2005. - С.21-35.3. Попков В.А. Дидактика вищої школи / В.А. Попков, А.В. Коржуев - М., 2010. - С.136.

Бойчук Л.Г.

Особенности обучения в клинической ординатуре на кафедре акушерства и гинекологии

Резюме. В работе отражены особенности обучения акушер-гинеколога в клинической ординатуре в современных условиях и повышения квалификации клинических ординаторов в структуре непрерывного профессионального обучения врача. Для выработки устойчивого интереса к учебной и исследовательской деятельности нами используется модель образовательного процесса в виде учебного модуля. Особое внимание уделяется изучению стандартов и

алгоритмов оказания помощи в акушерстве и гинекологии.

Ключевые слова: *клиническая ординатура, акушер-гинеколог, обучение.*

L.H. Boichuk

Peculiarities of the Clinical Residency Training at the Department of Obstetrics and Gynecology

Summary. This paper reflects features of training obstetrician-gynecologist at the clinical residency in modern conditions and improving the qualification level of medical residents in the structure of continuing professional education for physicians. To induce a steady interest to the studies and the research, we use an educational process model in the form of an academic module. Special attention is paid to learning the standards and algorithms of the obstetric and gynecologic assistance.

Keywords: *clinical internship, obstetrician-gynecologist, training.*

Надійшла 28.10.2013 року.

УДК 614.253+378

Василишин У.Р.

Актуальні питання формування толерантності в майбутніх лікарів-стоматологів у системі післядипломної освіти України

Кафедра стоматології факультету післядипломної освіти (зав. каф. – проф. М.М. Рожко)

Івано-Франківського національного медичного університету

Резюме. У статті розглянуті основні проблеми формування особистісних рис лікаря-інтерна-стоматолога, зокрема його толерантної свідомості згідно з суттю вибраної професії та вимогами щодо освітньо-виховного процесу у вищій медичній школі. Висвітлені основні аспекти поняття «толерантність», її види, критерії, передумови та обґрунтована актуальність цієї проблеми. Закцентовано увагу на змістовій специфіці комунікативної толерантності лікаря-стоматолога та на найважливіших психологічних особливостях його діяльності, що має велике значення для вирішення професійних завдань та реалізації деонтологічних функцій у професійному спілкуванні. На підставі оцінки специфіки професійної діяльності лікаря-стоматолога сформульовані основні вимоги до його комунікативної толерантної поведінки.

Визначено основну ідею формування освітнього процесу, в межах якого повинна реалізуватися нова система толерантних установок, а також запропоновано перспективні напрямки роботи у вирішенні зазначених проблемних питань. Особлива роль відведена педагогу-наставнику, котрий повинен володіти методологічними підходами та соціально-педагогічним впливом на розвиток усіх сфер толерантної особистості лікаря-інтерна. Застосування комплексного підходу до формування толерантної особистості интерна з урахуванням специфіки його майбутньої професійної діяльності розвиває загальні позитивні установки, переконання, цінності, необхідні для взаємодії з людьми.

Ключові слова: *навчально-виховний процес, толерантність, лікар-інтерн, професійна діяльність.*

Розвиток сучасного суспільства ставить високі вимоги до рівня освіти у вищій медичній школі [1,2]. Для виконання соціального замовлення підготовки майбутніх фахівців особливе місце посідає післядипломна освіта. Серед важливих аспектів навчально-виховного процесу заслуговує на увагу формування у лікарів-інтернів толерантності, яка обумовлюється самою суттю вибраної ними професії з її визначальною гуманістичною спрямованістю, що передбачає наявність у професіоналів таких рис як щиросердне, душевне ставлення до пацієнта, розуміння особливостей його аномального фізичного та психічного стану, співчуття, співучасті і причетності до його проблем, терпимості до негативу в спілкуванні і поведінці [3].

Мета дослідження: висвітлити проблему виховання толерантності лікарів-інтернів, обґрунтувати її актуальність, провести огляд методологічних підходів до виховання зазначеної якості особистості.

Педагогічний аспект феномену толерантності сучасними науковцями розглядається не тільки як характеристика індивідуальної свідомості, але й як особистісна риса, що може бути вихована відповідною педагогічною взаємодією. Відтак, важливе значення у вихованні толерантності відводиться медичним університетам, зокрема, закладам післядипломної освіти [1], які повинні будувати навчально-виховний процес таким чином, щоб лікарі-інтерни, в майбутньому лікарі-стоматологи, стали взірцем толерантної поведінки, адже лише толерантний лікар зможе побудувати толерантні стосунки з пацієнтами, колегами та персоналом.

У післядипломній освіті разом із забезпеченням професійних знань, навичок, вмінь оволодівати новими медичними технологіями, удосконаленням кваліфікації, навчанням лікарів умінню адаптуватися в умовах швидкої зміни поколінь техніки й технології та переглядати під час короткого періоду свої професійні знання, пріоритетним завданням є формування цілісної творчої особи, духовно багатой і вихованої за канонами високих моральних принципів та ідеалів. Освіта є саме тим соціальним інститутом, у межах якого може формуватися толерантна свідомість і поведінка молодих лікарів як через систему виховної роботи, так і через зміст освіти, різних форм організації навчання, які б допомагали розвивати в них практичні навички толерантної взаємодії. Проблема виховання толерантності молодого покоління складна та багатоаспектна. Більшість молодих лікарів не мають достатнього рівня розуміння самого поняття «толерантність».

Основні критерії терміну «толерантність» (від лат. *Tolerantia* – терпіння) можна визначити, виходячи з тлумачення самого поняття «толерантність» – активна моральна позиція і психологічна готовність до терпимості заради позитивної взаємодії з людьми [4].

Толерантність є необхідною складовою професій «людина-людина», тобто в системі міжособистісних стосунків. У медичній практиці толерантність відіграє важливу роль, особливо це стосується лікарів - інтернів, які ще вчора були студентами, а зараз вийшли на новий рівень спілкування професійної діяльності, необхідності самостійно діяти та приймати рішення. У цьому випадку толерантність є обов'язковою умовою формування професіоналізму. Є дослідження, які доводять, що для успішної професійної діяльності лікарів важливою є емоційна толерантність (стійкість), деякі дослідники пишуть про необхідну комунікативну толерантність лікаря [5].

Термін «комунікативна толерантність» запровадив у наукову практику В.В.Бойко, розуміючи його як відображення в поведінці позитивної комунікативної установки [6]. До складу комунікативної толерантності входять спрямованість особистості як системи її цінностей і стосунків, біологічні (сенсорні) компоненти, емоційні, характерологічні та інтелектуальні складові. Комунікативна толерантність є професійно важливою для лікаря як компонент комунікативної компетентності і полягає у терпимості, поблажливості в спілкуванні з хворими, відсутності догматизму та прагнення до домінування, що проявляється в здатності до колегіальності, співпраці та ін.

Хоча толерантність є іманентною, тобто внутрішньо притаманною рисою лікаря, вона не є суто вродженою, під час навчання у ВНЗ майбутній лікар засвоює культуру толерантної поведінки. І.І. Просвіркою застосований і всебічно проаналізований термін «толерантна комунікативна особистість» [7], якою є учасник толерантного комунікативного акту, що реально діє, здатний застосовувати в процесі мовного спілкування вербальні й невербальні засоби, що дають можливість порозумітися співбесідникам. Толерантна комунікативна особистість майбутнього лікаря – складне утворення, яке передбачає готовність до

- продуктивного інтеркультурного професійного спілкування;
- ефективної між- і внутрішньо корпоративної комунікації (лікар - лікар);
- коректного спілкування з представниками різних професійних, гендерних, релігійних й інших соціальних груп (лікар - пацієнт).

Таким чином, толерантну комунікативну особистість медика можна уявити у вигляді системи його якостей, які ґрунтуються на знаннях, навичках, уміннях, здібностях й ініціативах, що зумовлює взаєморозуміння з представниками інших національних, соціальних, особистісних культур [8,9].

Успіх лікування багато в чому залежить від здатності лікаря оцінити соціально-психологічний статус пацієнта, провести експрес-діагностику психологічного типу особистості пацієнта. Головна складність полягає в тому, що провести цю експрес-діагностику в умовах стоматологічного прийому необхідно під час короткотривалого контакту з хворим. Виховуючи комунікативну толерантність у лікарів-інтернів, викладач повинен не лише впевнитися у наявності психологічних знань про типи особистості, способи переживання і реагування на стрес людей залежно від типу темпераменту, специфіку зв'язку між типами статури та особливостями психічного складу особистості і т. п., але і стимулювати формування деяких спеціальних навичок: уміння встановлювати контакт, слухати, «читати» невербальну мову комунікації, будувати бесіду, формулювати питання. Адекватна комунікація передбачає правильне розуміння хворого і відповідне реагування на його поведінку.

Комунікативна компетентність та толерантність лікаря-стоматолога має змістову специфіку внаслідок того, що контакт «лікар – пацієнт» супроводжується безліччю проблемних ситуацій, а довіра й готовність до співпраці є необхідною психологічною основою для надання ефективної стоматологічної допомоги. До найбільш істотних психологічних

особливостей діяльності стоматолога слід віднести [9]:

- монотонію і роботу в замкнутому просторі з контингентом людей, що зазнають проблем зі здоров'ям, своєю зовнішністю та перебувають у стані емоційного дискомфорту;
- роботу в безпосередній близькості до пацієнта, в інтимній зоні людини, що викликає мимовільний опір, напругу і психологічний захист;
- необхідність співпраці з пацієнтом, який, як правило, не володіє знаннями зі стоматології і не може повною мірою адекватно оцінити процес, результат і прогноз стоматологічної допомоги;
- постійну взаємодію з людиною, яка відчуває біль, страх і тривогу, що впливає і на психологічне самопочуття самого лікаря.

У ситуації реального прийому, в який потрапляє лікар-інтерн, стоматолог має ряд функцій: діагноста, психотерапевта, організатора, менеджера, лікаря та ін., виконання яких в межах стислого часового інтервалу і за умови високої відповідальності за якість і результат стоматологічних маніпуляцій створює стресогенне середовище. Тому викладач повинен не тільки удосконалювати навички інтерна, необхідні безпосередньо для прийому пацієнта, а й розвивати здатність швидко й самостійно приймати рішення, брати на себе відповідальність і усвідомлювати те, що його професійні дії можуть мати віддалені наслідки для пацієнта [6,10].

Сучасна освіта у вищій медичній школі є найбільш технологічною сферою діяльності, безпосередньо пов'язаною з розвитком майбутнього лікаря і формуванням духовних і моральних цінностей людського суспільства. До найбільш важливих складових системи професійної освіти відноситься її культурологічна спрямованість та світоглядний синтез у формуванні професійної та особистісної культури майбутніх медиків. Засвоєння культури в процесі професійної освіти у вищій медичній школі є основним засобом виховання і розвитку молодих спеціалістів. Виходячи з цього виникає необхідність формування нової системи толерантних установок і поведінки, якій властиві навички терпимості і взаємоповаги, готовність до співпереживання, компромісу, безконфліктної поведінки в складних ситуаціях.

Виховання толерантності в інтернів є доцільним і актуальним, оскільки сьогодні вони є суб'єктами навчального процесу, а завтра – кваліфікованими фахівцями, чия діяльність повинна бути не тільки безпечною за стилем поведінки, але і мати соціальну та психологічну результативність і ефективність. Головна ідея, на основі якої слід будувати процес взаємодії усіх суб'єктів освітнього процесу післядипломної практики – створення умов для реалізації суб'єктності лікаря-інтерна і формування у нього соціальної відповідальності, моральних переконань і готовності до професійної діяльності [9]. Серед функцій педагога-наставника важливою є аналітична, яка полягає у вивченні інтересів та можливостей молодих фахівців, у створенні умов для прояву їх здібностей, реалізації завдань соціального захисту і формування готовності до соціального самозахисту, профілактики конфліктної поведінки. На особливу увагу заслуговує відсутність толерантності у відносинах між інтернами всередині групи, коли можливі сформовані домінуючі відносини, неповага тощо неприпустимі між ними, а також у присутності інших суб'єктів педагогічного та лікувального процесів [11]. Вони свідчать не лише про професійну некомпетентність окремого лікаря-інтерна, але й про педагога, і створюють негативне враження про заклад у цілому. Молоді спеціалісти, котрі відчували себе самостійними лікарями, часто нетолерантно і зверхньо ставляться до молодшого медичного персоналу, вважаючи його «обслугою». Така ситуація безпосередньо залежить від педагога, котрий повинен не тільки вчасно провести профілактику такої поведінки, але й самому бути взірцем толерантних взаємовідносин у колективі, критеріями яких є взаємоповага, доброзичливість і співпраця.

З метою забезпечення формування у лікарів-інтернів-стоматологів професійної толерантності та компетентності викладацькому складу слід застосовувати активні методи соціально-педагогічного розвитку, що здійснюють комплексний вплив на розвиток усіх сфер толерантної особистості: свідомості, почуттів, якостей і властивостей толерантної поведінки (групова дискусія як метод обговорення проблем толерантної взаємодії; соціально-психологічні тренінги толерантності; рольові, імітаційні ігри; прийоми «обмін думками», «мозковий штурм», діалогічне спілкування, відповідні тести, ситуаційні завдання, аналіз клінічних випадків, дискусії), в яких у інтернів формується готовність вирішувати проблеми і протиріччя, що виникають, на паритетних началах, не застосовуючи тиску та агресії, а також набувається досвід вирішення можливих професійних конфліктів, знаходження компромісу в «гострих» ситуаціях, що необхідно для продуктивного функціонування професійного мікросоціуму. Виховання толерантності майбутніх фахівців не обмежується засвоєнням понять «толерантність» і «толерантна особистість». Необхідно розвивати соціальний і емоційний інтелект особистості і такі її складові, як емпатія, довіра, увага, співчуття, співпереживання, розуміння суті відмінності від інших. Аналіз результатів численних досліджень дозволяє визначити три групи умов успішного формування особистості лікаря-інтерна, що забезпечуються:

- самим інтерном;
- викладачами і керівниками ВНЗ;
- спільною діяльністю лікарів-інтернів і викладачів [10].

Застосування перерахованих методик дозволяє розвинути в інтернів загальні позитивні установки стосовно навколишнього світу, переконання і цінності, істотні для взаємодії з навколишніми людьми з урахуванням специфіки їх майбутньої професійної діяльності.

Висновки

1. Культура толерантності є однією з необхідних умов ефективного реалізації моделі формування професійно-особистісної культури лікаря, яка повинна супроводжувати усі аспекти його професійної діяльності.

2. У зв'язку з цим актуальним є системно-ціннісний підхід у формуванні змісту освіти лікарів-інтернів, головна ідея якого полягає в створенні умов для реалізації суб'єктності лікаря-інтерна і формування у нього соціальної відповідальності, моральних переконань і готовності до професійної діяльності.

Перспективи подальших досліджень

Не викликає сумніву необхідність здійснення ґрунтовного аналізу філософської, соціологічної, психологічної і педагогічної літератури з метою визначення ключових понять дослідження проблеми виховання толерантності та адаптування їх у системі післядипломної освіти.

Література

1. Жигалев, Б.А. Педагогическая система оценки качества образования в современном вузе (теоретико-методологический аспект): монография / Б.А. Жигалев. – Нижний Новгород: Нижегородский государственный лингвистический университет им. Н.А. Добролюбова, 2007. – 115 с.
2. Гершунский Б.С. Толерантность в системе ценностно-целевых приоритетов образования / Б.С. Гершунский // Педагогика. – 2002. – №7. – С. 3 – 12.
3. Соловьева С.Л. Личность врача (учебно-методическое пособие) / С.Л. Соловьева. – С – Петербург: Издательство, 2004. с 15 – 18.
4. Бондырева С.К. Толерантность. Введение в проблему / С.К. Бондырева, Д. В. Колесов. – М. – Воронеж, 2003. – 273 с
5. Ясько Б.А. Экспертный анализ профессионально важных качеств врача / Б.А.Ясько // Психологический журнал – 2004. – Том 25 – №3. – С.26-32
6. Бойко В.В. Доверие пациента: зоны и средства завоевания / В.В.Бойко // Институт стоматологии – 2002. —№3(16). – С. 10 – 13
7. Просвиркина И.И. Лингводидактический аспект толерантной

речевой коммуникации / И.И. Просвиркина. – Оренбург : ОГУ, 2006. – 247 с.

8. Plasschaert A.J.M. Профиль и компетентность современного европейского стоматолога (в свете решений Болонской декларации) / A.J.M. Plasschaert, W.P. Holbrook, E. Delap // Cathedra: Стоматологическое образование в России. – 2006. – Том 5, N1. – С. 70 – 71

9. Кипиани А. И. Развитие коммуникативной компетентности врача-стоматолога как условие профессиональной успешности: Дисс. ... канд. психол. Наук: 19.00.13/ А. И. Кипиани – Ставрополь, 2006. – 214 с

10. Марданова Ш.С. Развитие коммуникативной компетентности студентов-стоматологов / Ш.С. Марданова // Вестник КазНМУ. – 2011, №2. – С.91 – 93

11. Батурина О.С. Межличностная толерантность студенческой молодежи / О.С.Батурина // Казанский педагогический журнал. – 2008. – № 8. – С.62 – 67.

Василишин У.Р.

Актуальные вопросы формирования толерантности в будущих врачей-стоматологов в системе последипломного образования Украины

Резюме. В статье рассмотрены основные проблемы формирования личностных качеств врача-интерна-стоматолога, в частности его толерантного сознания согласно с сущностью избранной профессии и требованиями образовательно-воспитательного процесса в высшей медицинской школе. Освещены основные аспекты понятия «толерантность», ее виды, критерии, предпосылки и обоснована актуальность этой проблемы. Сакцентировано внимание на смысловой специфике коммуникативной толерантности врача-стоматолога и самых важных психологических особенностях его деятельности, имеющих большое значение для решения профессиональных задач и реализации деонтологических функций в профессиональном общении. На основе оценки специфики профессиональной деятельности врача-стоматолога сформулированы основные требования к его коммуникативному толерантному поведению.

Определена основная идея формирования образовательного процесса, в пределах которого должна реализовываться новая система толерантных установок, а также предложены перспективные направления работы в решении указанных проблемных вопросов. Особенная роль отведена педагогу-наставнику, который должен владеть методологическими подходами и социально-педагогическим влиянием на развитие всех сфер толерантной личности врача-интерна. Применение комплексного подхода к формированию толерантной личности интерна с учетом специфики его будущей профессиональной деятельности развивает общие позитивные установки, убеждения, ценности, необходимые для взаимодействия с людьми.

Ключевые слова: учебно-воспитательный процесс, толерантность, врач-интерн, профессиональная деятельность.

U.R. Vasylyshyn

Urgent Questions of Forming the Tolerance of Future Doctors-Dentists in the System of Postgraduate Studies of Ukraine

Summary. The article describes the main problems of forming the personal traits of the medical intern-dentist, in particular his tolerant consciousness in accordance with the essence of the chosen profession and requirements to the educational training process in the higher medical school. The author highlights the principal aspects of the concept «tolerance», its kinds, criteria, preconditions and actuality of the problem. The attention is focused on the content specifics of the communicative tolerance of the doctor-dentist and the most important psychological peculiarities of his activities. That is significant precondition for solving professional tasks and realization of the dental functions in the professional interactions. The main requirements to his communicative tolerant behavior are formulated taking into account the specifics of his medical professional activities.

The main idea of forming the educational process was set, and the new system of tolerant behavior should be realized within this process. Besides the perspective ways of solving the problem tasks were proposed. The special role is given to the educator-tutor, who must be able of using methodological techniques and providing social and pedagogical influence on the development of all aspects of the tolerant personality of medical intern.

Application of complex methods of forming the tolerant personality of the medical intern in accordance with the specifics of his future professional activities develops common positive attitudes, beliefs and values needed for interaction with people.

Key words: educational training process, tolerance, medical intern, professional activities.

Надійшла 25.11.2013 року.